

Könczei György:

A gyógypedagógia jelen és jövője

Jelen írás három aktuális összefüggést igyekszik a legalapvetőbb szinten körbejárni. Ezek:

- a magyar gyógypedagógia jelenének és jövőjének néhány égető kérdése,
- az Alma Mater helyzete,
- az ünnep és a közösség problémája.

1. A magyar gyógypedagógia helyzete

1.1. Egy hasonlat

Újra és újra elgondolkodom azon, hogy mihez is lehetne a magyar gyógypedagógiát leginkább hasonlítani. Most úgy gondolom, hogy talán leginkább egy széles, lassú folyású folyamhoz hasonlítható. A meder tehát, és a két évszázada folyó víz. Ha ezt kiindulópontnak elfogadjuk, akkor a víz maga nem más, mint az összes gyógypedagógus szakmai tevékenysége.

A meder pedig, amely ezt körülhatárolja, s a folyás erősségét, irányát, gyorsaságát megszabja – legalábbis részben – mindenképpen több összetevőből áll.

- A meder egyik összetevője feltétlenül az összes magyar gyógypedagógus. Hiszen az ő tevékenységük alkotja a gyógypedagógia gyakorlatát, azaz magát a folyamot.
- A meder másik összetevője a gyógypedagógiai tudás. Ezen belül vannak jelen a különféle diagnosztikus és terapikus módszerek, eljárások, tapasztalatok, rutinok, a kreativitás és a gondolatok, sőt még azok az értékek is, amelyek a gyógypedagógusok tevékenységét vezérlik.
- Az imént említett alkotórész részelemeként tarthatjuk nyilván a tudományt, azaz a gyógypedagógiába, mint tudományba tartozó tudástartalmakat. Ez az elem alapvetően nem gyakorlati, viszont feltétlenül interdiszciplináris objektívált, kritizálható és cáfolható (*K. Popper*).
- A meder negyedik alkotóeleme az egész gyógypedagógiai intézményrendszer. Ezen belül ott az összes iskolánk, ott a Bárczi, de ott vannak a fogyatékosügy nonprofit-szervezetei is, a nagy intézmények is és a kiscsoportos lakóotthonok is.
- Vannak azután olyan elemek, amelyek szabályozzák, változtatják ennek a folyamnak a folyását. Ezek közül egy-két évtizede határozottan a legfontosabb a fogyatékossgal élő, akadályozott gyermekek, emberek jogainak előtérbe kerülése. Szorosan emellett, ezután, ezt megközelítő fontossággal az integrációt találjuk. E kettő különös fontossága abban van, hogy számottevően befolyásolni fogják a folyamnak, a gyógypedagógiának a jövőbeli folyásirányát.

1.2. A jövő – avagy merre folyik a folyam

Az alcímben fölített kérdésre valóban távlatosan rendkívül nehéz válaszolni. Azonban a folyam szempontjából tekintve a jövőt, azt látjuk, hogy megállíthatatlanul folyik. (Tehát azzal szemben, amit néhány évtizeddel ezelőtt állítottak róla, hogy idővel elapad majd, mivel kialakul egy olyan társadalom, amelyben nem lesz majd akadályozottság, fogyatékoság, meg lehet állapítani, hogy ez igen kevésbé valószínű, bármiképpen fejlődjen is az orvostudomány.)

A meder szempontjából valamivel többet lehet mondani. Nyilvánvaló, hogy a *gyógypedagógiai tudás* folyamatosan fejlődik, szélesedik és egyre tökéletesebb eljárásokhoz jutunk az idők során.

A *gyógypedagógiai tudomány* szempontjából valószínűsíthető, hogy az azt ma is igen számottevő mértékben jellemző interdiszciplinaritás tovább terebélyesedik és ezzel a gyógypedagógiának a többi szaktudománnyal már ma is meglévő összeszövődöttsége, összefonódása intenzívebbé válik: önállóságát, integritását megtartva fokozatosan integrálódik a határterületek szaktudományaival, a pedagógia és pszichológia mellett a szociológiával és a joggal is.

Az *intézményrendszer* szempontjából várható az integráltan tanuló fogyatékosággal élő gyermekek számának folyamatos növekedése, ezzel a szegregált intézmények számának további csökkenése, az integráció intenzitásának növekedése és a jelenleg valamivel több mint száz tagú lakóotthoni hálózat folyamatos bővülése.

A gyógypedagógia jövőjét azonban nem csupán saját és határterületeinek természetes önfejlődése alakítja majd, hanem az is, hogy milyen válaszokat adnak mindenekelőtt maguk a gyógypedagógusok, az intézmény fenntartók, a politikai döntéshozatal előkészítő szintjei és a politikusok a mai kor legégetőbb kihívásaira. E kihívások ma alapvetően a gyógypedagógiai, illetőleg fogyatékoságügyi intézményrendszer jelenlegi súlyos működési zavaraiént jelennek meg.

- A korai fejlesztés után hiányzik a folytatás!
- A képzési kötelezettség öt óráról három órára csökkent, ebből következően a fogyatékosággal élő gyermek a korábnál hosszabb időben van otthon szakmai szempontból ellátatlanul!
- A rehabilitáció egymásra épülő országos szolgáltató-rendszere nem alakult ki!
- Miközben az integráltan oktatott fogyatékosággal élő gyermekek száma nő, ezzel arányosan nem növekszik a hozzájuk eljutó gyógypedagógusok száma, így a nekik nyújtott gyógypedagógiai szolgáltatás határfoka, intenzitása lassan, de folyamatosan csökken!
- A súlyosan, halmozottan sérült gyermekek, felnőttek életproblémái a kifejezetten rájuk méretezett, nekik nyújtott szakmai segítség híján gyakorlatilag megoldatlanok!
- Sajnos ma még csak igen ritkán tapasztalható a valóságban is az a szakmai filozófia, amelynek talaján hajlamosak vagyunk magunkról gondolkodni: végtelenül ritkán valósul meg, hogy valóban a bölcsőtől a sírig kísérenék a fogyatékosággal élő embert.

2. Az Alma Materről

A boldog békeidők – ha voltak egyáltalán – elmúltak. A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola önállóságát elveszítve 2000-ben új intézmény egyik

megalapítójaként az Eötvös Loránd Tudományegyetem része lett. Emellett székhelye is megváltozott, a Bethlen téren töltött több évtized után az Ecseri útra költözött.

A Bárczin dolgozó kollégák – szociális munkások és gyógypedagógusok –, illetőleg a hallgatók mindennapi tipikus szóhasználatából egyértelműen rekonstruálható, hogy a Bárczin megmaradt a „Bárczis tudat”, mint alapvető identitásképző ismérv. Szinte sehol nem regisztrálható az ELTE-hez tartozás kiemelkedő értéként. Amikor tehát az Egyetem Rektora megállapítja, hogy a Bárczi nem integrálódott, akkor abban ezen tudati és közösségképző ismérv szempontjából feltétlenül igaza van.

Ráadásul miközben a jogelőző Bárczi korábbi integráns elemeit levágják vagy már levágták és valamilyen formában az ELTE-hez csatolták (Gyakorló Általános Iskola, Gyakorló Óvoda, Kollégium), a „Főiskola” jelen pillanatban úgy léphetne ki az integrációból, amiként – ahogyan annak idején Pilátus is a Credóba – belekerült.

A Bárczi integrációjának kérdését – bár szenvedni – nem ő maga teszi fel. Magas állású kormánytisztviselők fogalmaztak úgy, hogy a Bárczi integrációja legalábbis felülvizsgálatra szorul. Ebben a helyzetben különös fontossága van annak, hogy a gyógypedagógus-társadalom egésze, benne a Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete, a Magyar Fonetikai, Foniátriai és Logopédiai Társaság, a Bárczi szaktanszékei, fontosabb kari bizottságai állást foglaljanak róla.

3. Ünnepek és közösség

A magyar gyógypedagógiai bicentenáriuma és az azt megünnepelni összejött gyógypedagógus-közösség teszi fel az ünnep és a közösség viszonyának kérdését. Leghelyesebb, ha ebben a vonatkozásban *Hamvas Béla* azonos című munkájára történik itt utalás, annak egy, talán legfontosabb részletének idézésével. Lesznek néhányan, akik magukra ismernek benne.

„A legenda beszéli, hogy négy bölcs addig imádkozott, amíg elérte, amit kívánt: a mennyországba léphetett az üdvözültek közé. Teljes napot tölthettek itt a boldogok között, napkeltétől napnyugtáig élhettek elíziumi életet. Az első bölcs az élményt nem bírta el és belehalt; a második elméjében megzavarodott; a harmadik az élményt magába zárta, őrizte élete végéig s a megszerzett boldogságot magának tartotta meg. Csak a negyedik bölcs távozott egészségesen és épen, mert a látottakat arra használta fel, hogy azon, aki hozzá fordult, segítsen...

A boldogságot csak a negyedik bölcs bírta el. Mert a gazdagságot, örömet, tudást, tehetséget meg szabad szerezni, de jaj annak, aki hozzá nem elég erős. Egy része belehal, egy része eszét veszti, egy része a kincset magába ássa és senkinek sem ad belőle. Az elíziumi kertek fénye benne sötétséggé változik. A boldogságot csak az bírja el, aki elosztja. A fény csak abban válik áldássá, aki másnak is ad belőle.

A boldogságot csak a negyedik bölcs bírta el. Mert a gazdagságot, örömet, tudást, tehetséget meg szabad szerezni, de jaj annak, aki hozzá nem elég erős. Egy része belehal, egy része eszét veszti, egy része a kincset magába ássa és senkinek sem ad belőle.

Mert amikor bennünket elküldtek, az útra bocsátó Hatalom így szólt: Rád bízok minden embert külön, kivétel nélkül mindenkit, segít, adj enni, adj ruhát,

mindenkire vigyázz úgy, mint magadra, és ne hagyd a sötétségben elmerülni. Amit szereztél, amit elérsz, amit tudsz, amit átélsz, osszad meg. Az egész világ tied. Szabad vagy a kövektől az éterig. Ismerd meg, hódítsd meg, senki se tiltja, de jaj neked, ha magadnak tartod. Amiből másnak nem adsz, legyen az arany, iszappá válik, legyen szent fény, átokká válik, legyen gyönyör, halállá válik.

Elbocsátlak téged is, mint mindenkit: felelős vagy minden emberért, aki veled él, s el kell számolnod minden fillérrel, amit magadra költesz, minden örömmel, amit magadba zártál és minden boldog pillanattal, amit magadnak tartottál meg, most eredj és élj, mert a világ a tied.”